

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Capitularia Regvm Francorum

Additae sunt Marculfi monachi & aliorum formulae veteres, & Notae
doctissimorum virorum

Baluze, Etienne

Parisiis, 1677

Francisci Pithoei Glossarium legis Salicae.

urn:nbn:de:hbz:466:1-22974

FRANCISCI PITHOEI GLOSSARIUM.

S I V E

I N T E R P R E T A T I O

O B S C U R I O R U M V E R B O R U M

qua in lege Salica habentur.

EGIS SALICÆ] Francorum; quos consuetudo Salios vocitavit, sicut Ammianus Marcellinus scribit. Fortasse à saliendo. Sidonius:

*Tibi vincitur illic
Cursu Herulus, Chunnus jaculū,*
Franchique natatu,

Sauromata clypeo, Salius pede, falce Gelonne.

Et in prologo harum legum: *Geni Francorum inclita, fortis in armis, audax, velox, & aspera.* Lex simpliciter dicitur synodis Cabillonensi & Rhemenſi. Videantur Ado, Einardus, Ottho Frisingensis, Siebertus, Trithemius, & Nicolaus Vignerius libello cui titulus est *Traité de l'État & origine des anciens François.*

TIT. I.

MALLUM] Floardus ex epistolis Hincmari: *Quia de Presbytero & Ecclesia ad Episcopos & synod. definitio pertineat, non ad mallum vel civilium iudicium dispositionem.* Vide Glossarium ad Capitularia. Quid enim repetam que ibi habentur?

MANNITVS] monitus, *semont.* Mannitiones, *semences & adjournemens* Normannis.

SUNNIS] Sic veteres omnes. Nec tamen alibi malè *Sonnis.* Veteres Glossæ. *Sonnis, impedimentum. Effoine, ou emp'ehement.* Consuetudines Hannonenses. Tit. XIX. §. 6. legis Salicæ in editione Germanica: *Si in mallum vocatus fuerit, & is qui vocatus est non venit, s' eum aut infirmitas aut ambactia dominica detinuerit, vel forte aliquem de proximis mortuum inter domum suam habuerit, per istas sunnis se potest homo excusare, aliàs de vira componat.*

DENARIOS] Monete minutionis species sunt, & hodie hæc apud nos, *Denier.* Denarius. Vide *denrée,* denarata in adiunctione Caroli

apud Pistas **DCCCLXII.** & *fruits adenez.* Blesensibus. *Double.* unde *donblon* binio, dinumnum *Egeſippo,* Vet. Gloss. & C. Tit. de Alex. primat. *Liar,* Miliarium Epiphano & Cedreno. *Blanc,* Germanis *Vuetspenning;* *Bianco* Italis, *A'prum* Græcis, *Katan* Pertis, & *Grand blanc,* ad differentiam *des sols nevers.*

SOLIDOS] Solidus lege Salica fuit quadraginta denariorum, quod Pipinus immutavit. Canone XII. synodi Rhemenſis: *Ut Dominus Imperator secundum statum bonæ memoriæ Pipini misericordiam faciat ne solidi qui in lege habentur per quadragintadenarios discurrant, quoniam propter eos multa perjuria multaque falsa testimonia reperiuntur.* Quod tamen omnino non placuit Karolo Magno Capitul. lib. 3. cap. 30. Sed tandem Ludovicus Pius constituit lib. 4. cap. 75. *Ut omnis solutio atque compositio qua in lege Salica contineretur, inter Francos per duodecim denarios solidos componatur, excepto ubi contentio intra Saxones & Frisones exorta fuerit.* Remanent tamen hodie vestigia solidi istius moribus nostris in multis & *distinctionibus* sive laudimis.

SI IN IVSSIONE REGIS] *Letres d'Esbat.* Marcus in formula pro cautâ suspensâ. *Cognoscat magnitudo tua, dum nos ad præsens apostolico viro illustri pro nostris utilitatibus illic ambulare præcepimus. Ideo jubemus ut dum in illis partibus fuerit demoratus, omnes causa sua suorumque amicorum aut gasindorum in suspensio debeant residere.*

INFRA PAGVM] Anonymus de translatione beati Gildasij: *Per illud tempus cum omni reverentia nobis nominatus gloriosus princeps nobilitatis Ebbo maximam partem pagi Bituricensis sub ditione sua tenuit. Siquidem à Charo fluvio usque ad Vuortempam & Engliam potentissimè*

V u iij

principabatur. Sigbertus anno 759. *Arverno- rum pagum depopulatum premit, & multa castella, ipsam urbem Arvernis capit.*

TIT. II.

LACTANTEM] Retinui omnium codicum scripturam. Grammaticis quidem lactans dicitur quæ lac præbet, lactens cui lac præbetur. Sed hæc tam anxie à nostris observata non sunt.

DE HRANNE] Sic veteres tres, & Germana editio *Rhan*. Vnde Campanis nostris *Mestre les porcs en rhan*, ut pinguiotes fiant.

CAPITALI] Tit. 10. *Si quis animal aut caballum vel quodlibet pecus in messe sua invenerit, penitus eum ledere non debet. Quod si fecerit & confessus fuerit, capitale in locum restituat, ipsum vero debite quod percussit ad se recipiat.* Et tit. LXVIII. *Caballum ipsum in capite restituat.* & tit. 5. & 8. legis Alamannorum.

DELATVRA] Gloss. *fredo*.

DE SVDE] Porcorum stabulo. Nostris *Sen*. Liber de arithmetis proportionibus, sive is Gerberti sit, sive alterius: *Paterfamilias stabilis vit curiem novam quadrangulam, in qua posuit scrofam, qua peperit porcellos septem in media sude.* & tit. 18. *infr. si qui sudem cum porcis.*

SCROVAM] Sic veteres quinque.

SVBBATIT] Gloss. *porcellos in ventre matris occidit.* Recapitulatio: *Si quis scrofam alterius subbatit ut porcellos non habeat.*

TERTVSSVM] Gloss. *qui domi nutritur.* *Der Zubous.*

VERRVM] Sic omnia exemplaria. *Verras.*

SCROVAM DVCARIAM] Gloss. *dutricem alianum scrovarum.* Longobardis *sonopar* sectarius dicitur sive dux gregis, aut ducator, sicut loquitur Tertullianus. Nam *senneiem & sente* armenta significantur in legibus Ripuariorum & Anglorum, unde *Seniscalci* nomen, *armenorum ministris*. Alamannorum leg. sub tit. de eo qui pastores vel artifices occiderit. Sic apud Otridum *Druthines scalte*, Domini ministri sive Apostoli. *Kero: servus, scal.* ut *Adelscalke, servi principis* in synodo sub Thassilone habita. Theodulphus Antulphum Senescalci officio functum scribit, quem Sigbertus & Aimoinus præpositum mensæ Regis, Regino principem coquorum dicunt. Videndus Hincmarus Rhemenfis admonitione ad Episcopos & ad Regem Karolomannum cap. 23.

SACRIVVM] Gloss. *qui est defensor alianum porcorum.* Sacrivæ arbores synodus Antifiodorensis cap. 4. Auctor de rectitudine catholice fidei: *Fontes & arbores quos sacrivos vocant succidite.* Porci sacres Vatroni & Felso dicuntur ad sacrificium idonei.

QVI DICITVR VOTIVVS] Greg. Turon. 1. mirac. 3. *Quo sit mansuetudo pecorum in hac basilica votivorum, qualiter vituli petulant, calcitrantes equi, grunnientes suæ, ut limen sanctum ingressi sunt, conquiscent.* Idem: *De his vero que votiva sunt, nulli penitus quispam subtrahere licet.*

TIT. III.

HOC EST TRESPELLIVS] Germana editio: *tresbellio*, id est, de tribus villis, *de trois closhert*, sicut loquuntur consuetudinarij. Gloss.

Clocca, belle. Cloccarium vel lucar, *bell. hns.* Sic *trimarchisia* apud Pausaniam, quod singuli equites Galli constarent ex tribus.

TAVRVN REGIS] Sic veteres tres.

TIT. IV.

BERBICES] *Berbis.* Gregor. epist. 16. lib. 8.

TIT. V.

CAPRITVM] Hircum, *cabrit.*

SI QVIS BVCCVM] nostris *bouc*, Germ. *bock*. Turon. 9. 23. *Buccus validus vocabatur.*

TIT. VI.

SEVSIVM] Sic veteres omnes. Vid. tit. 19. leg. Bajoar. tit. 42. leg. Alaman. Videturque nomen istud reponendum tit. 15. Responf. Papiani, cum vetus exemplar habeat, *si sanctum al. sacium.*

VELTREM] Canis Gallicus Ovidio & Martiali. Clemens Scotus, sive potius incertus sancti Galli monachus in vita Caroli Magni: *Assomfit duos caniculos in manum suam, quos Gallica lingua Veltres vocant, qui agilitate sua vulpes & ceteras minores bestias facillimè capiunt.* Veltro Danti, nostris *vaultrey* dicitur. Et tit. 10. leg. Burgund. *veltrahus.* Et apud Gratium de venatione:

— At te leve si qua

Tangit opus pavidoque juvat compellere dorcas, Aut versuta sequi leporis vestigia parvi, Petronio sic fama canes, volucrisque Sicambros, Et ptilum macula veltratum dilige salsa.

Sic enim legendum. *Petruncolorum* fit mentio eodem titulo legis Burgundionum.

ARGVTARIYS] Sic veteres quatuor. *Qui sciat oculos & signis arguat hostes.*

CVRTIS] Leg. Alam. *qui curiem defendit.* Petrus Beneventanus: *Curis vulgare est Galliarum, sicut mansus Italicorum.*

CANEM PASTOREM] Sic veteres quatuor. Aliàs *pastoralem*. Vid. tit. XXXII. legis Alamannorum.

TIT. VII.

ACCEPTOREM] Sic antiqua omnia exemplaria & tit. 99. leg. Alamannorum. *Chasillus: Acceptor quoque & accipiter dicitur. Virgilius enim accipiter dixit. Lucill. acceptor.* Gloss. *Acceptor, tiesè.*

SPARVARIYM] Sic vet. *Esparvier.* Germ. *Sparver.*

ANETAM] Sic veteres duo & tit. 99. leg. Alaman. Gloss. *Aneta ened.* In veteri formula: *Similiter & porcellos habent, & unam vaccam, & duas anetas à ceteris separas, & dat illis quotidie abundanter.*

GALLVM] Vnum exemplar, *cocum.* Gloss. *Gallus, coc.* Gallina, *henn.*

SI QVIS TVRTVREM] Duo vetera exemplaria: *Si quis accellum de trappa furaverit,* sicut & Germana editio. Inde *Trappe & en-trapper.*

TIT. VIII.

MATRIAMEN] Sic veteres tres, & infra tit. XXIX. Inde nostris *Marien.*

CONCAPVLAVERIT] Sic veteres quatuor. Gloss. *truncaverit vel exciderit.* Tit. 32. editionis Germanica de debilitate. Vet. Gloss. *Scapellare. id est, excindere, frangere.* In

legib. Longob. *Si quis caballo alterius caudam capellaverit, id est, fetas traxerit.*

TIT. IX.

DE INTRO CLAVE] Sic veteres quatuor. *Estant sou clef.*

TIT. X.

INCLUSERIT] Veteres quatuor *inclauserit. & inf. in clausa.* Turon. 5. *Hac nocte cum equo ad claudendum adduxerit.*

AVT MINENTVR] Paulus Diaconus: *Agere modo significat ante se pelleri, id est, minare.* Vetus interpret Actor. cap. 18. *& minavit eos à tribunali, à tribunali dicitur dicitur à dicitur.*

SI ALICVIUS PECORA] Conveniunt mores. *De labour.* Tit. 3. art. 9. 19.

SEPEM ALIENAM APERVERIT] *Qui clausit empethe.* Gregorius Turon. de vit. S. Martini: *Primo die Pasche iustus est à domino suo ut agrum circumiret; inventoque aditu unde pecora introibant, dum eum claudere conatur, excrucatus est.*

IN QVEM LIBET LABOREM] Gregorius Turon. lib. 7. cap. 22. *Nam dum esset in libertate, equi ac pecora per segetes pauperum vincasque dimittentur. Quod si expellebantur ab his quorum credebant laborem, statim à suis arcebantur.*

TIT. XI.

IN TEXAGA] Gloss. *Intra tota.*

VINITOREM] Gloss. *Vinitor, ἀμείλιος.*

Turon. 5. 48. *à fiscalis vinitoris servus.*

SIVE VENATOREM] Additur in uno exemplari *sive scantione.* Vet. Gloss. *Scantio, pinetana.* Inde nobis *Eschanon.* & in Concilio Toletano *Comes scanziarum.*

DE MINISTERIO] Flodoardus: *Plebeis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus, pro rebus ministeriorum suorum nonnunquam scribens, qualiter res sibi commissas tractare deberent.*

TIT. XIII.

CXX. ICTVS ACCIPIAT] Nec enim olim arbitrio carnificis, sicut hodie, cadebantur condemnati ad flagra. quod ex sacra scriptura constat. *Petron. Harmenopolus: δὴ δὴ δὴ τὰ ἀμαρτῶν ἐπεστρέφον.* & alius: *δὴ δὴ δὴ τὰ ἀμαρτῶν ἐπεστρέφον.* quod idem est. *Gloss. μαρτυρία ἀμαρτῶν.* In legibus Bajoariorum: *quadragesima gamallus accipiat, & rumpatur dorsum ejus quinquaginta gamallus.* que sunt veteri interpreti percussiones.

AVT CASTRETVR] Sic tit. 27. & 42. Furcæ affigitur apud Gregorium Turonensem de virtutibus sancti Martini lib. 1. c. 21. & lib. 3. c. 53. *Genitoris, inquit, civis nostri servus à iudice pro furis scelere comprehensus, patibulo dijudicatur.* & de glor. confess. cap. 101. & de gloria mart. lib. 1. cap. 73. & lib. 6. hist. cap. 8.

TIT. XIV.

SCREYNA] Sic codices veteres quatuor. *Alij screona, sicut leodes, leudes, beodum, beudum.* Tit. 29. leg. Burgund. *Effraiores omnes qui aut domos aut serunas.* Sic quinque. *Escrenes* etiam hodie rusticis Campanis dicuntur camera illæ demeritæ in humum, multo insuper fimo onerata, in quibus hyeme puellæ simul convenientes pervigilant ad mediam noctem.

IN VERBO REGIS] Ribuatorum tit. 37. Greg. Turon. lib. 9. cap. 19. *Brnichildis graviter accepisset, eò quod in ejus verbo Sicharius postus taliter fuerit interfectus.* Et alibi: *Precipionem tribus iussit ut in verbo suo posita à nullo unquam parentum defuncti illius in aliquo molestiam pateretur.* Inde hodie, *En parole de Roy.*

PROPTER FREDVM.] Grego. Turon. *Quosdam ex eis qui absoluti fuerant ad se venire, atque compositionem sisco debitam, quam illi fredum vocant, se fuisse eis indultum.*

LITVS] Sic duo exemplaria, ut tit. 1. leg. Frison. & tit. 2. leg. Saxon. *Litus si per iustum vel consilium domini sui.* Aliàs *Lidus.* Gloss. *Fiscalinus vel sanctuaris.* In synodo Bavarica: *Homo Regis, id est, fiscalinus, vel ecclesiasticus, vel lidus, interfectus.* Albertus Stadenfis: *Plures autem se eis dederunt proprios, & qui ab eis vivere sunt permisi, liones sunt ab eodem vocabulo nuncupati.* Inde *liones* in provincia Saxonum sunt exorti. In privilegio concessio ab Henrico Imperatore anno 1009. *Ecclesie Mindensi: Aut homines ipsius Ecclesie francos, liberos, & ecclesiasticos liones maaltman, vel servos cujuslibet conditionis, seu colonos contra rationem distringendos.* In privilegio ab Otone III. Imperatore eidem Ecclesie: *Aut homines ipsius Ecclesie lites vel cujuslibet conditionis servos contra rationem distringendos.* In privilegio concessio ab Otone I. eidem Ecclesie: *Hominibus quoque famulatum ejusdem monasterii facientibus, qui Saxonice malman dicuntur, predictum mundeburdum & tuitionem nostram constituimus.* In Constitutionibus Caroli Magni, & lib. 3. leg. Longobardorum: *Aldiones ea lege vivant in Italia in servitute dominorum suorum qua lidi in Francia.*

INGENVAM FEMINAM TRAXERIT] Marculfus in formula. *Si aliquis puellam invitam traxerit. Dulcissima conjugi mea ill. Dum te prater voluntatem parentum tuorum habui desponsatam, & absque tua vel parentum tuorum voluntate raptam scelere meo conjugio sociavi, unde vita periculum incurere debui.* Et charta de agnatione, si servus ingenuam trahit. *Dum hominibus non habetur incognitum qualiter servus meus ill. te absque tua voluntate rapto scelere in conjugium sociavi, & ob hoc vita periculum incurere potuerat, sed intervenientibus amicis vel bonis hominibus convenit inter nos ut si aliqua procreatio filiorum orta fuerit inter vos, in integra ingenuitate permanent.*

DE SVA VOLVNTATE] Marculfus in formulis: *Dicitis hominibus non incognitum qualiter servum meum nomine N. voluntariè accepisti maritum, ut te ipsam & agnationem meam in meo inclinare potuerim servitio.*

DRVCHTE] Gloss. *Sponsata. Druhtines haus, Templum domini apud Otfridum.* *Kera* interpret. vocab. barbar. *Domus, Trustin, Siodonius: Neque patiaris ut te ab hoc proposito propediem conjunx domum feliciter ducenda defleat.*

PER VIRTVTEM] sic veteres omnes codices. *Vulgat. Per vim nactatus fuerit.*

SORORIS] *Alîas, sororem aut fratris filiam.*

CERTE ALTERIVS] Sic vetera quatuor. Alia duo, *certe ulterius.*

FRATRIS VXOREM] Gregor. Turon. lib. 3. cap. 6.

TIT. XV.

DEO QVI] Vetera duo exemplaria, sicut & Germanica editio, *de superventis & expoliationibus.* Et sanè mirum est quàm malè conveniat in plerisque editio Tiliiana cum Germanica. Nec tamen utraque sine veteribus libris; ut putem Tilianam repetitè prælectionis esse, saltè postèriorem Germanica.

IN SUPERVENTU] Turon. 8. 40. *furta superventa, perversiones.* Gloss. *viciosa, superventum facio.* Tit. 29. leg. Burgund. *Si quis superventu aut latrocinij scelere negotiatorem aut aliquem occiderit.*

PRÆCEPTUM REGIS HABENTIS] Gregor. Turon. lib. 9. historiar. cap. 20. Aimo. 5. c. 36. *Præceptum tamen de confirmatione totius abbatiæ de more Principum fecit.* Odo monachus Fossatensis in vita Burcardi Comitis: *Post hac etiam Regis adveniens præsentiam deprecatur ut hac dona præcepti sui auctoritate roboraret & anuli sui impressione munire dignaretur.*

AD SALIRE] *assailir.*
VIA LACINIAM EI FACERE] Germanica editio: *Extra ordinationem Regis restare aut assillire præsumpsit. Arrestare in leg. Longobard. lib. 3. tit. 1. l. 78.*

FVRTV] Sic veteres omnes, ut inf. tit. 17.

TIT. XVI.

CONTVERBIO] Gloss. *auxilio.*
VNVSQUISQUE EORVM CVLPABILIS IVDICETVR.] Defunt hæc in antiquissimo exemplari.

TIT. XVII.

NAVEO] Sic veteres tres. Gloss. *Sarcosago ligneo.* Nostris *Nau, Nove.* Gregor. Turon. de glor. confell. *Cumque sancta corpora pallis ac navis exornata.* Sic veteres. Nec tamè malè vulgat. edit. *mappis.*

ARISTATONEM] Gloss. *Stapulum super tumulum missum.* ut tit. 57. inf. *Palla tegebant tumulum.* Einardus de sanctis martyribus Marcelino & Petro fol. 528. in editione recentiori: *Lapidem quo summitas sepulchri tegebatur, de loco suo levare moliantur.* Gregor. Turon. cap. 54. de miraculis sancti Martini: *De palla que sanctum regis tumulum.* & lib. 1. mirac. *Pallam holosericam auroque exornatam ex gemmis, que sanctum tegebat sepulchrum, temerario ausu deripuit secumque sustulit.* Et de glor. confell. *Palla erat lignea que sanctum confessoris tegebat sepulchrum.* Nobilibus superponebant tapetem. In veteri cartulario: *In redemptionem unius tapetis, quod patri marino superpositum est, ut est consuetudo nobilium.*

TIT. XVIII.

SPICARIUM] Gloss. *Horreum cum tecto.* Germ. *Spicker.*

MAHOLVM] Sic veteres quatuor. Gloss. *Horreum sine tecto.* Nostris, *Machau.*

SCVRIAM] Alaman. *Schüre* sive *sebeure.*

Hincmar. Rhem. adverb. Hincmarum Laudun. *Insuper & scvriam ipsius interclusit, & anno natio de terris domibatis collectam sine licentia ipsius Presbyteri in eam misit.* & tit. 4. leg. Bajuv. *Quis defendere voluit casas vel scvrias ubi fœnum vel granum invenerunt.* Inde nostris, *Escurie,* & fortasse Glossar. B. German. *Curia,* *scvria* *scvria.*

FENILE] *Fenil.* Gloss. *Fenile locus ubi fœnum ponunt.* *scvria* *scvria.* *fenile, feniscium.*

MALLARE EVM DEBENT] Inde *hamalus* tit. 49.

CONCISAM] Sic veteres quatuor. Vetus Chronicon: *Et nimia festinatione Saxonum castris sua firmitates subito introiit.* Item: *Multos Britones conquisierunt unâ cum castellis, & firmitates eorum locis palustribus & inceps, quod alius autor sic: Et ibi multa castella acquisierunt, & loca firma & mania palustria & inceps.* Nec tamen omnino malè vetus unum exemplar concidens habet. Gregor. Turon. lib. 2. *Franci simulato metu se in remotiores saltus receperant, concidibus per extrema silvarum procuratis.* Et: *qui conjunctis arborum truncis vel concidibus superstantes.* Concedes appellat Cæsar, & Marcellinus: *Concede, inquit, arborum densa undique seminis clausis.* & alibi: *Difficiles vias & suapte natura clivosas concedibus clausere solerter, arboribus immensi roboris cæsi.*

TIT. XIX.

COLPVVS] Gloss. *illus.* *Coap.*
SAGITTA TOXICATA] Gregor. Tur. 2. hist. *Sagittas tormentorum riuu effudere intus herbarum venenis.*

PLAGAVERIT] Vetus interpres Iuvenal. *Mars cum plagatus est à Diomede.*

VT SANGVIS AD TERRAM CADAT] Ribuar. 1. *ut sanguis exeat terramque tangat.*

INTRANIA] Sic veteres quinque. Greg. Tur. 4. miracul. sancti Martini: *Doloris malum in illis intrantium flexuosis recessibus bacchabatur.* In edicto Turci Aproniani Præf. Vrb. *reliqua caro cum pelle & interaneis proficiat venditori.*

PLAGA SEMPER CVRRIT] *la playe court.*

TIT. XXI.

VIII. DENARIOS] Apud Nitardum in fluvium merguntur. *Gerbergam.* inquit, *more maleficorum in Ararim mergi præcipit.*

HERBAS DEDERIT] *Herbarum venena.* Greg. Turon. lib. 2. cap. 9. & cap. 36. lib. 4. de miraculis sancti Martini: *Ligamina herbarum atque incantationum verba proferebant.* Vide *enherber.* Vetus Poëta:

Soux gist le frais serpent en l'herbe.

Fuyez enfans, car il enherbe.

SVPERIACIATVS FVERIT] Sic veteres sex.

CVM LIGATVRIS] Turon. mirac. 2. cap. 45. *Incantationes immurmurat, sortes jactat, ligaturas collo suspendit.* & de mirac. 5. Mart. cap. 26. Hincmarus in gestis habitis super divortio Thierbergæ ad 15. interrogationem: *Ad hæc non pertinent ligatura execrabilium remedium que ars medicorum commendat, sive in precantationibus, sive in characteribus, vel in quibusdam rebus suspendendis atque ligandis, que*

verba

verba extant apud Rabanum epistola ad Bonosum. Burchardus lib. 19. collect. canon. *Fecisti ligaturas & incarnationes.*

TIT. XXII.

MAMILLAM STRINXERIT] Editio Alamannica, *capulaverit.* Vid. tit. Leg. Lang. *De paupere.* Burchard. decret. lib. 19.

TIT. XXIV.

IN MOLINO ANNONAM] Greg. Turon. de virtutib. S. Mart. *Quidam non metuens neque honorans diem sanctam dominica resurrectionis, accepta annona ad molam vadit; impositaque tritico, molam manu vertere cepit. Et de glor. confell. cap. 107.*

SI QVIS SCLVSAM] *Eslu'z.* Inde *expositura.* *Clausura* live *selusa.* Anonymus in Pipino: *Astulphus Rex Langobardorum supradictam iustitiam vetando selusas Langobardorum petiit.* quas Aimoins vocat *clausuras.*

DE FARINARIO] Marculf. *pratis, pascus, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, adiacentiis, appenditiis.* Odo Fossatenf. monachus in vita Burchardi Comitis: *Item prope castrum farinarium quod vocatur Tolmia.*

TIT. XXV.

PRO EO QUIA DESCENDERIT] Sic veteres omnes. Tilius, *pro equa quam ascenderit.*

TIT. XXVI.

SIVE CRINITVM] Lucanus: *Crinibus in nodam totis venerere Sicambri.* Apud Romanos usque ad pubertatem comæ nutrirî consueverant. *Vnum è crinitis.* Agathias 8. 9.

TOTONDERIT] An respicit ad illum morem de quo Otto Frising. lib. 1. cap. 16. & veteres annales. *Karolus*, inquit, *Francorum Princeps filium suum ad Liuthprandum misit, ut more fidelium Christianorum ejus capillum primus adqûderet & pater illi spiritalis existeret. An ad clericatum? Greg. Tur. 3. hist. 19. & sibi propria manu capillos incidens Clericus factus est.* & lib. 4. cap. 4. Vid. tit. 6. leg. Burgundionum. Marculfus in præcepto de clericatu: *Veniens ille ad nostram presentiam petiit serenitati nostre ut licentiam tribuere deberemus qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet. Sequitur paulò post: Præcipientes ergo jubemus ut si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse videtur, & in polyptico census non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare.* Gregorius Turon. lib. 9. cap. 38. *Drocheltum incisis capillis & auribus ad vineam exercendam delegavit.*

INFRA IX. NOCTES] Sic veteres omnes. Pueris ergo nono die nomina imposuerunt, sicut & Romani Festus, *Lustrici.* Inde vir & uxor inter se solidum capere poterant, si duos trimos vel si tres post nonum diem amississent. lib. 2. leg. Visig. tit. 4. §. 17. 18. Vlpian. lib. Regul. Alij septimo; quidam decimo. Aristot. Harpocrat. Schol. Aristoph. Suidas. Galli verò omnes spatia omnis temporis non numero dierum sed noctium finiebant, ut noctem dies sequeretur; ut docui Glossario ad Capitula Caroli Magni.

III. DEN.] Non igitur multa plectitur qua qui virum occiderit, quod est contra jus Roman. II.

manum. leg. pen. C. ad l. Cornel.

FREDVS E INON REQVIRATVR] XII. Tab. Impuberes si furtum fecerint, Prætoris arbitrari verberantur.

TIT. XXVII.

ALIENA ANCILLA] Iure Romano tenetur injuriarum actione. *l. inter libera. D. ad leg. Jul. de adult. & aliam reformate cogendus est.* Paul. 1. sentent. tit. 12.

IPSE CVM KA IN SERVITIO] SC. Claudiano mulier quæ se alieno seruo jungit, ancilla fit. *Vlp. tit. xi. lib. sing. regular.*

CASTRETVR] Vt qua parte peccavit, eadem mulctetur. Niceph. hist. 11. *si ut rãp vic aparetis si vutis & vutivrai.*

POSTQVAM INFANTES HABERE COEPIT.] Rib. 12. *Postquam parturire cepit, usque ad quadragesimum annum.*

TIT. XXVIII.

IN HOSTE] *En l'host.* Inde *hostage.*

PER DENARIVM] Præcepti denarialis formula extat in explicatione obscuriorum vocabulorum Capitularium. In veteri chartula Ecclesie Lugdunensis: *Servum juris vestri manu propria, & manu illius excutientes denarium, secundum legem Salicam liberum, cum omnibus qua habet vel adquisierit, fecimus.* In veteri formula: *Inde quendam servum N. ut eum ob mercedis augmentum liberum dimitteremus rogavimus. Nos vero manu propria nostra excutientes de manu supradicti N. denarium vel nummum vel argenteum vel aureum vel dragmam vel sextertium vel minam, secundum legem Salicam, eum liberum dimisimus. & ab omni iugo servitutis absolvimus.*

TIT. XXIX.

DE PECORIBVS TINTINVM] Clemens Fortunatus: *Tintinum rapit alter inops, magis improbus ille Qui jumentorum colla tenere solet.*

SKELLAM] Sic quinque exemplaria, non *sellam*, ut editum erat antea. *Tintinabulum*, Alamannis *Skel.* Tolosanis *Esquilla.* In vita B. Anselmi: *Vnum eorum sumpta in manibus corda pro excitandis fratribus, scillam pulsantem ad ejus sonum.* Durandus 1. de divin. offic. cap. 4. *Nota sex esse genera tintinabulorum quibus in Ecclesia pulsatur: squilla, cymbalum & c. Squilla pulsatur in tridinio, id est, refectorio.* Aimoins lib. 3. cap. 82.

REFFARE] Editio Basiliensis: *Repasere.* Alias *tripaverit* aut *meterit.* Gloss. *Raptor, reofere. Messor. Ristere.* & hodie Germanis *Reupfen*, Gallicè *Raffer*, vellere est.

INPOTOS] Sic veteres quinque. An inde *imppfen* Alamannis, *Enter* nostris. Gloss. *fructus postin.*

MILARIO] Sic veteres quinque. Gloss. *Malarium pomum.* Vet. donat. instrum. & 2. *melarios in ipso loco.*

DECORTICAVERT] Exemplar primum, *exercicaverit.*

CVLTELLVM] Nostris *Coutre.*

SI QVIS ARATRYM] Gallos adinventisse formam aratri cum rotis testatur Plin. lib. 18. cap. 18.

TESTAVERIT] Sic veteres omnes libri præter unum, qui habet, *si quis aratrum de campo alieno anteſtaverit aut jaſtaverit aut teſtaverit*. Baſilienſis: *aratrum anteſtaverit aut jaſtaverit*.

DESCARGAVERIT] *deſcharge*.
SI VERO TANTVM TVLERIT] Licet tamen viam tranſeunti pabuli nonnihil equo capere. Leg. 1. Long. De tranſeunt. Leg. Neapol. lib. 3. tit. 38. Iure Saxónico lib. 1. Speculi.

POST ANNUM QVAM FVERIT SIGNATA.] In diplom. Ludovici II. apud Laziū: *Ex parte Auſtri uſque ad medium montis Slavonum Colmiza diſta; ubi duabus arboribus ſigna certa poſita ſunt*. Et in Chronico Lauteshamenſi, ex donatione Cancronis: *De illo rubero ut per Agiloſum & ſuos conſortes pro ſigna incifa*. Et paulo poſt: *ſicut ipſa incifa arborum in ipſa die facta eſt, qua vulgò lachus appellatur ſive diviſo*. Inde Laye. S. Germain en Laye.

STATVAM] Sic veteres ſeptem. Alij *ſtavam*, noſtris *Eſſave*. Genus majoris retis. Palum. Germ. *Staf*.

TRIMACVLVM] Sic veteres quinque. Alij *Tramaculam*, *Tramaculum*, *Trimaclem*, *Vremalium*, *Tremail* noſtris.

VERTIVOLVM] Sic veteres quinque. duo *Vernulolum*, al. *Verticulum*. Noſtris *Verneil*. Genus piſcatorij retis; quò cum intravit piſcis, exire non poteſt.

BRACHILE] *bracelet*. Tacitus de moribus Germanorum: *Nec alius feminis quàm viris habuit; partemque veſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nnde brachia ac lacertos*.

SI QVIS CASAM] Sic veteres ſeptem. Tacitus de moribus Germanorum: *Ne cementorum quidem apud illos aut regularum uſus. Materia ad omnia utuntur informi*.

TIT. XXXI.

TRYNCAVERIT] Baſil. edit. *capolaverit*.

DIGITVM QVO SAGITTATVR] Ribuar. tit. 5. *digitus unde ſagittatur*.

SI VERO POLLIX MANCATVS PENDERIT] Rib. 5. *Quòd ſi pollex ibidem mancus pendiderit*.

TIT. XXXII.

CENITVM] Gloſſ. *oculum erutum habentem*, *Borgne*.

CONCHAGATVM] Gloſſ. *ſordidatum*. Honos auribus, *foireux*, *breneax*.

VVLPICVLAM] *renard*. Greg. Tur. 8. hiſt. cap. 6. *Multas eis perſidias & perjurias exprobravit. vocans eos ſapius vulpes ingenioſas*. In vita S. Remigij: *ſuſcit nominari vulpeculam; quòd cur ita enim nominari voluerit, qui fraudes & ſignificationes ipſius animalis cognoſcit, ſatis advertit*.

LEPOREM] Sidonius: *Cum ſint in pratoniis leones, in caſtris lepores*. Eusebius in Chronico: *Cornificius poſtea à militibus deſtitutus inveniit, quos ſepe fugientes galeatos lepores appellarat*.

SI QVÆ MVLTIER] Abeſt hic paragraphus in omnibus exemplaribus, præterquam in veltutiori.

QVODSCVTVM EVVM PROJECISSET

Videndus Agathias libro ſecundo, Gallos ſcuta patria thircos vocaſſe ſcribit Pauſanias. Hodie *Targes*. Tacitus de moribus Germanorum: *Scutum reliquiſſe præcipuum ſlagitium; nec aut ſaceris adreſſe, aut concilium invre ignominioſo ſui; multique ſuperſtites bellorum, infamiam laqueo ſinierunt*.

DE LATOREM] Gloſſ. *mendacem vel latratorem*.

TIT. XXXIV.

VIA LACINA] Sic veteres quatuor. *Alit cui viam ſuam obſtare*, lib. 1. hic & tit. 81. leg. Ripuar. *Viam contradicere*, tit. 66. leg. Alam. Langobard. *Vecorint*.

BARONI] Gloſſ. *Baro*, *avp*. Tit. 76. leg. Alaman. *Si quis moriandit baronem*. Caſarius in vita Engelberti Archiepiſcopi Colonienſis: *Ex Teutonico enim Latinoſque compoſitus, Engelbertus vocabatur, angelicum ſonat libertatem*. Kero, *liberorum barono*. Inde Barones homines Regis, ſive qui hominum Regi debent.

TIT. XXXV.

HOMINEM INGENVVM SINE CAUSA LIGAVERIT] Tacitus de moribus Germanorum: *Alcum ſobry inter ſeria exercent, & noſſiſimo jaſtu de libertate & de corpore contendunt. Viſus voluntariam ſervitutem adit. Quamvis junior, quamvis robuſtior, alligari ſe ac vinciri patitur*.

HOMINEM NOXIVM LIGATVM] Gregorius Turon. de miraculis S. Martini lib. 1. cap. 17. & lib. 4. cap. 16. & cap. 35.

TIT. XXXVI.

RETORTAS] unde ſepes continetur. Ribuar. tit. 45. *ſuperiores virga, qua ſepes continent firmitatem*. & tit. 74. *Si quis hominem intertaverit, & infra placitum morius fuerit in quadrio cum retorta in pede*. Sic quinque. Vid. tit. 17. leg. Bajuvar. Chton. Caſin. lib. 1. cap. 61. *Duo nigerrimi ſpiritus retortas ex agreſtibus vitibus facientes, eunque per guttur ligantes, in ipſa lacus profunda miſerant*. In Chartulario Majoris-Monasterij: *& de ſilva boſco dedit monachis quantum eis in omnibus ſufficiat, ſimiliter quoque retortas, & rollones, ſtimulus quoque & cavillas & hucias, & ſi quid aliud in rurali opere eis neceſſe fuerit*.

CAMBORTAS] Gloſſ. *qua ſepem deſuper firmant*. Eadem origine forſitan qua *Camborium* Britanni, *Baculus incurvatus* in vita B. Notkeri. Vualafriid. Strabus in vita B. Galli cap. 23. *Accepit à fratribus epiſtolam ad B. Gallum continentem venerandi tranſitum Columban. Qui & baculum ipſius, quem vulgò Cambotam vocant, per manum Diaconi tranſmiſerit*. Eckerhardus in vita B. Notkeri: *Fefſtinat autem aram ſancti Galli adientes, Cambotam quam ſanctus magiſter Columbanus per Manoaldum Diaconum miſerat &c. Chem autem illum baculo ſancto*.

HERPICEM] Servius in Virgil. 1. Georg. *Vimineaſque trahit crates. Ad agrorum ſc. exaurationem, quam ruſtici hypicem vocant. Hæce*.

PER MALVM INGENIVM] *Par malengin*.

TIT. XXXVII.

TRIENTI VNO, QVOD EST TERTIA PARS SOLIDI.] Sic veteres omnes. Gregor. Turon. de vita S. Mart. *Vnum trientem mercedis inuitu detulit.* & cap. 19. lib. 2. de gloria martyrum: *Quidam alteri trientem præstiterat.* Et de gloria confess. *Inuenies unum trientem, ipsum donans vinum dignum epulis pauperum comparabit.* & cap. 109. *Igitur de hoc triente vinum comparat.* Idem hist. lib. 3. cap. 13.

LEGEM INTELEXERIT.] Intellexerit secundum legem se defendere. tit. 38. *s'il se trait & reconrt à loy*, sicut moribus Leodiciensibus habetur.

OBMALLARE.] Marculfi formula, *Ut causas auctorum adsumendas suorum aliquis licentiam habeat. Ne aliquis per quolibet ingenium de ipsis rebus cum inquietare voluerit, licentiam habeat in vice auctorum suorum ipse vel advocatus suis ejus causas adsumere &c.* Præcipientes ergo jubemus ut memoratus Pontifex, aut Abbas, vel Abbatissa, seu advocatus ejus, in vicem auctorum causas ipsius licentiam habeat adsumendi vel obmallandi, quod alibi respondendi vel obmallandi. Et alibi: *Fidelis Deo propitio noster ille ad nostram veniens presentiam suggestit nobis eò quod propter simplicitatem suam causas suas minime persequi vel homallare possit. Ideo clementiam nostram petiit ut illuster vir ille omnes causas suas in vice ipsius tam in pago quam in palatio nostro admallandum vel prosequendum recipere deberet, quod in præsentem per situcam eas eidem visus est commendasse.*

TIT. XXXVIII.

MEDIETATEM COMPOSITIONIS.] Basilicensis editio: *Medietatem de ipsa lendi componat.* & pro alia medietate ipsum quadrupedem homini donet. Tit. 48. Ribuar. in medietatem *ueregeldi suscipiat.*

TIT. XXXIX.

DE VESTIGIO MINANDO.] Gregor. Turon. cap. 81. de glor. confess. *Alterius hominis, malitia furis boves abstulerat, qui adprehensio vestigio, & inter infusus aqua viarum trames ad profundas luti voragine perdit.*

INTRA TRES NOCTES.] Ribuar. 49. *Et tertio die in domo cuiuslibet vel in quolibet loco eum inuenit.*

CONCAMBIASSE.] Priscianus. Al. *Caniasse.* Marculf. *Concamio de villa: Aliqua loca inter se concambiare deberent.* Et: *Concamio de terra aut vinea.*

SEQVITVR.] *suit ses bestes*, Motib. Bituricensi.

PROCLAMAVERIT.] In lege familiæ data à Burchardo Episcopo VVormatiensi: *Si quis ex familia S. Petri ad sociam suam legitime venerit, quicquid in dotem dederit, & hoc ipsa annuum & diem non proclamatum possidet, si vis prior moritur, uxor ejus totam habeat dotem usque ad finem vite sue.* Libro 2. de feud. tit. 27. §. 4.

ADRHAMIRE.] *Iurare.* Nostris *Arramir.* In instrumento de concordia cum Tebaldo filio Leterij Vindoc. *Pro his rebus acquirendis arramivimus bellum in curia Vindocinensi.* al. *arravimus.* Vide Glossarium ad Capitularia.

Tom. II.

SECUNDVM LEGEM CVLCAVERIT]

Sic septem exemplaria. Al. *collocaverit.* ut tit. 42. inf. & alibi sæpe. Nostris, *Adjourner, ou donner jour.* Nam sol occasus suprema tempestas erat. Gregor. Turon. 7. hist. cap. 23. *Injurius tamen ad placium in conspectu Regis Childeberti advenit, & per triduum usque ad occasum solis observavit. Sed cum hic venisset, neque de causa hac ab ullo interpellatus fuisset, ad propria rediit.*

RES SVAS QVÆSIERIT ET INVENERIT.] Rib. tit. 49. *Quod si in domo fuerit, & et scrutinium ejus est domus comradixerit, fur habeatur.*

ILLO ALIO RECLAMANTE.] Inde *Rœlain.*

TIT. XL.

CARRVGAM.] Sic quatuor. Al. *carruam, charruè.* Greg. Turon. 2. miracul. cap. 14. *præparatis carrucis compositioneque planstris.*

VVARANIONEM.] Sic veteres quatuor. An inde *baras?* Tit. 12. Leg. Bajuvariorum *angargnaco dicitur equus qui in hoste utilis non est.*

SPADATVM.] castratum. Equorum plurimi ex usu castrantur, ne aut seminarum usu exagitati cunctentur, aut in subsidiis ferocientes prodant hinnitu denfiove vectores. Ammianus Marcellinus.

AMISSARIVM.] Sic veteres octo. Glossar. *qui omni tempore cum equabus est.* Ivo Carnotens. epist. 8. In conventionem pacis inter Elfatix proceres & civitates: *Equi autem amissarii, quod vulgariet Sicut vocatur, & vinea & segetes sub hac pacis conditione perpetuo permaneant.* Ribuar. tit. 5. *Si ingenuus sonesti, id est, duodecim equas cum amissario, sex servos cum verre, vel duodecim vaccas cum tauro furatus fuerit.* Marculf. *Armentorum cum ipso amissario caballos tanatos.* Equus ad stallum dicitur lib. 8. VVifigott. tit. 4. §. 4. Sic enim veteres libri, *Ethalon.*

SI QVIS PVLEDRVM.] Sic quatuor. Al. *polerum*, ut in legib. VVifigott. lib. 8. *ponde ou poutre.* Gloss. *Pullus, ou poutre.*

TRIBATTERIT.] Sic quatuor veteres. Al. *trebatterit, debilitaverit*, aut *percussit.* In editione Germanica tit. 28. *Si quis feminam ingenuam gravidam trahat, & ipsa femina fuerit mortua.*

TRIAEN COMPONAT.] Sic exemplaria quatuor. Alia duo: *Triante uno.*

EXCVRTAVERIT.] Sic quinque. Alia: *scurtaverit.* Tit. 4. lib. 8. leg. VVifigott. §. 3. *Si quis alieni caballi comam turpaverit, aut caudam curtaverit.*

EXCORTICAVERIT.] Sic quinque. Alia duo: *excortaverit.* Plenius unum exemplar: *Si quis caballum mortuum sine permisso domini sui excorticaaverit.*

TIT. XLII.

SVPER SCAMNVN TENSVS.] Ad malam mansionem extensus. l. 7. D. deposit. Euseb. *τὸ ἐπὶ τῆς διαρκείας τῶν κατὰ.* Gregor. Turon. histor. 5. cap. 49. *Gesta Francorum: Chramnus super scamnum tensus oratio suggillatus est.* Aimoin. lib. 2. cap. 30.

Xx ij

TIT. XLIII.

DE HALLIS] Tit. 69. Ripuar. Gloss. Sic-
cis ramis. Inde, Halle de Mars. Et quæ à
Philippo Augusto Lutetia edificata sunt, Les
Halles. Rigord.

IN TRVSTE] Antrusionem Regis, cui
dabatur diploma, & in puteum
projectus occulatur.
TOTA LEVDE SVA COMPONATVR]
Tit. 55. & tit. 7. leg. Angl. & tit. 2. leg. Frifion.
In Capitulis Caroli Magni in Sylvaco editis: Si
laro ibi occisus fuerit, qui cum occiderit lendem
inde non solvit. & nullus illi inde faldam portare
presumat. Vetus formula: sic ab ipsis suis ju-
dicatum, ut illam lendem, ut lex erat, solvere
deberet.

TIT. XLIV.

IN DOMO SVA ADSALLIERIT] Mar-
culus: Qualiter vos nulla movente causa in via
adsallisset & graviter livorasset.

TIT. XLV.

SI IN CONVIVIO] Penitentiale Roma-
num cap. 15. ex Concilio apud Vvermerias.

TIT. XLVI.

DE REIPPV3] Gloss. de sponsalitiis vi-
duarum. Pretium emptionis viduæ matrimonij
causa. Tit. 41. leg. Saxon.

T VNGINVS] Gloss. Index qui post Comi-
tem est. Degan Sollenfib. & in prisicis Anglo-
rum legibus, Thegn.

SCVTVM HABERE DEBIT] Tit. 48.
Scutum in ipso mallo habet. Inde apud Otto-
nem de gestis FridERICI lib. 1. cap. 12. Est autem
consuetudinis Regum Francorum, qua & Teuto-
num, ut quotiescunque ad sumendam imperij co-
ronam militem ad transalpizandum coegerint, in
prædicto campo mansionem faciunt. Ibi ligno in
alium porrecto scutum suspenditur. Guntherus.

Ligno suspenditur aliud
Erecto clypeu. Tum praco regius omnes
Convocat à dominis feudalia jura tenentes.
An quòd armati in Concilium venirent? Liv. lib.
xxi. de Gallis. Tacitus de moribus Germanorum.

TRES HOMINES] Tit. 48. & tit. 56.
Sagibarones plus quam quàm esse non debent.

TRES SOLIDOS ÆQVE PENSANTES]
Majores nostri, sicut & nos hodie, uxores sibi
emebant solido & denario. Fredegatus Schola-
sticus: Legatos ad Gundebaldum dirigit petens
ut Chrotildem neprem suam ei in conjugium so-
ciandam traderet. Quod ille denegare metuens,
& sperans amicitiam cum Chlodoveo inire, eam
daturum spondit. Legati offerentes, solido &
denario, ut mos erat Francorum, eam partibus
Chlodovei spondant, placium ad presens peten-
tes ut ipsam ad conjugium traderet Chlodoveo.
Marculus in formulis: N. filius N. puellam inge-
nuam nomine N. illius filiam per solidum & de-
narium secundum legem Salicam & antiquam
consuetudinem desponsavit. Propterea uxor in
potestatem viri cedit, nec liberam habet rerum
administrationem. quod & Gallis in usu fuisse
testatur Cæsar.

HABERE DEBIT] Additur in duobus:
Et tres erunt qui solidos pensare vel probare de-
bent. Quasi libripendes intervenerint.

CVI REIPV3 DEBEATVR] Nec enim
debetur ei qui in hereditatem defuncti mariti
succedit.

POST SEXTVM GENVCVLVM] Synod.
Agripp. can. 6. Meldens. can. 7. usque ad septi-
mum gradum.

CONVIVAM REGIS] Venantius Hono-
rius Clementianus Fortunatus Presbyter Italicus
de Conda Domestico.

Nunc etiam placidi Sigeberti Regis amore
Sunt data servitiis libera dona tuis.

Iussit & egregios inter residere potentes,
Convivam reddens proficiente gradu.

Rex potior reliquis merito meliora paravit:
Et quod majus habet, hoc tua causa docet.

Gregor. Turon. lib. 7. cap. 16. de Prætextato:
Post reditum verò suum ad urbem Parisiacam ad-
venit, ac se Gumbcramo Regi representavit, exo-
rans ut causam suam diligenter exquiret. Asser-
ebat enim Regina eum non debere recipi qui
fuisse per judicium quadraginta quinque Epis-
coporum à sacerdotali officio segregatus. Sequitur
deinde: Et sic à Rege susceptus, atque convivio
ejus adscitus, ad urbem suam regressus est. Ut
jure se tueatur Ivo epist. 124. Capitularibus re-
galibus quòd Germanorum ad communionem in
Paschali Curia susceperat.

POSSESSOR] Ingenuus. Greg. Turon. 3.
de mir. S. Martini cap. 23. Erant enim ingenui
& possessionem propriam possidentes.

ROMANVM TRIBVTARIVM] Gloss.
Et Stopharius nominatur qui censum Regi solvit.
Nec enim Franci ingenui pendebant tributum.
Turon. lib. 7. cap. 16. In exemplari de donatio-
nibus factis Ecclesie Salisburgenfi: Tradiditque
tributales Romanos ad eundem locum in diversis
locis colonos centum sedecim. Tom. 6. Canisij pag.
1151. Ibidem: Dedit qui dicuntur Romanos tri-
butales LXXX. pag. 1152. Alij erant exercita-
les. ibid.

IN QVADRIVIO] Aufonius.
Ajrella in trivitiis inhumati glabra jacebat
Testa hominis.

SINE MANIBVS ET PEDIEVS] Gre-
gor. Turon. hist. lib. 8. cap. 29. Truncatis mani-
bus auribusque & naribus, variis sunt moribus
interempti. lib. 10. cap. 19. Aliis manibus, non-
nullis auribus naribusque decisis, seditio depressa
quievit. Et lib. 10. cap. 17. Alios manibus inci-
sis relinquunt, nonnullis auribus naribusque am-
putatis ad ridiculum laxaverunt, & cap. 11. 18.

IN PVTEVM] Tur. 7. 23. 373. Iudei cum
duobus Christianis ab Injuriosis hominibus inter-
fecti, in puteum qui propinquus erat domui ejus
projecti sunt. Ado: Comprehenfus à Chlodomero

CAUSA] Gloss. *Pana propter solemnia non servata.*

TIT. XLVII.

DE EO QUI VILLAM] *De complainte en cas de saisine & nouvelle dédans l'an. Vt salantur qui D. Ludovicum Regem aut Simonem de Bucy juxta istud antè nescitum intra Franciam proquiratisse tradunt.*

SI VERO XXX. NOCTES IMPLETÆ FVERINT] Iure Romano cum in rem aliquam agerent litigatores, & poena se sacramenti peterent, poscebant judicem, qui dabatur post tricesimum diem. Alcon. 3. in Verrem.

PRÆSTOS HABEAT] Sic veteres tres. Gloss. *præsentes.* Alij duo: *præstus.* Iure Romano superstitibus, id est, testibus præsentibus, ij inter quos controversia erat, vindicias sumere jubebantur.

SYPERA FORTVNA SVAV] *à ses perils & fortunes.*

VT ACCEDAT AD LOCVM] *Executio & fournissement de complainte sur le lieu.* cap. 12. *Confectud. Insulan.* Gellius lib. 20. cap. 9.

ABORAVIT] Turon. cap. 82. de gloria confessi. *Cumque alterum vas apium vellet auferre, ait sacerdos: Sufficiat nunc fili istud, alterum verò ei qui ipsum laboravit reserva.* Marcellus in formulis: *Tam de alode aut de comparato vel de qualibet adtractu, ubicunque habere videor, & quod pariter in conjugium positi laboravimus.* Et canone 14. synodi Triburiensis: *Si verò in qualibet silva vel deserto loco aliquod desertum collaboraverit.*

TIT. XLVIII.

DE AFFATOMIÆ] Sic veteres quinque: Gloss. *De donationibus que sunt festuca in sinum ei cui donabatur projecta.* Marcellus in formula affatimicæ. *Dulcissimis nepotibus meis illis, ego avus. Dum cognitum est qualiter genitor vester filius meus compellente sine nostra de hac luce decessit, & vos in alode minimè accedere poteratis, ideo pensantes causam consanguinitatis dono vobis per hanc affatimiam pro omni portione in pago illo, centena illa, quidquid in jam dicto loco &c. Idem: quicquid jam dicto loco genitor vester filius meus dividere & exequare deberet, vos quoque nepotes mei per hanc affatimiam post obitum meum dividere & exequare faciatis.*

FESTVCAM] Aliquot codices, *fistucam.* Symbolum traditionis. Marcellus: *Consignavi & tradidi & vestrovi, & per durpilum & festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit.* Et alibi: *quod in præsentem & per fistucam eam eidem visus est commendasse.* Idem: *Inter se visi sunt divisisse vel exequasse & invicem pars partem tradidisse & per fistucam omnia partium parisse.* Inde *exfestucare* Henrico IV. Imperatori, Siegberto, & Ottoni Frisingensi, & formulariis nostris, *bailler un festu en signe de deguerpissement.*

IN LAISVM] Gloss. *in sinum.* Marcellus de lafoverpo per manum Regis: *Villas nuncupatas N. sitas in pago illo sua spontanea volun-*

tate nobis per fistucam visus est lafoverpisse vel condonasse. Inde *tendre le giron.*

IN CASA IPSIVS MANERE] Greg. Turon. 4. de mirac. S. Martini c. 12.

IN POTESTATE SVAV] *Car donner & retentir ne vaut.*

ANTE XII. MENSES] *Temps d'insinuation.* BEVDO] Al. *Beodo.* à sa table. Vet. Glossar. *Mensa, beod; Refectorium, Beadden.* Inde opinor, *Vnir & mettre à sa table.*

THEADA] *Veteres, Theoda.* Al. *Theuda.* Gloss. Lipsij: *Theado, gentes, nationes, Thia-*

don. ANTE REGEM AVT IN MALLO PVRBLICO] *Donationis per manum Regis formula extat apud Marculfum, Moribus Boloniens. & Pontivenf. Avant que le donataire puisse jouir du don à luy fait, & en faire son acquies, faut qu'il l'apprehende par mise de fait & justice competente.*

TIT. XLIX.

DE FILTORTIS] Gloss. *de intertatis rebus.*

IN TERTIAM MANVM] *En main tierce.*

CARBONARIAM] *Que est inter Cameracum & Tornacum. Tritenheim, ex Hunnibaldo. Sulpit. Alexand. apud Gregor. Turonens. lib. 2. c. 8. 9. Siegbert. ann. 880. Camaracum obsedit & cepit. Inde movens per Carbonariam silvam, ad Tornacum festinans, iter direxit in Thorin-*

giam. NOCTES XL.] Sic tit. 52. & in Constitutionibus Caroli Magni: *Postquam Comes & pagenses de qualibet expeditione hostili reversi fuerint, ex eo die supra quadraginta noctes sit banmus rescissus, quod lingua Themiſca scilicet, id est, armorum depositio, vocatur.*

REM INTERTIATAM] *Chose emiercée.* Aurelian. In legibus Eduardi Regis Angl. *Si quispiam aliquid intertiet super aliquem, & intertietus non poterit vuarantum suum habere, erit forisfallura sua.*

VENDIDERIT AVT CAMBIAVERIT] *Vnde & Constitutio Caroli Magni: Nullus comparet caballum nisi illum hominem agnoscat qui ei vendidit, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis ejus senior.*

QVOD EI NVNCIASSET] *Editio Germanica: quomodo ei manaverit.*

EXIVIT SE] Sic veteres tres. Al. *Exiit se.* ISTA OMNIA VBI SVVS HAMALLVS EST] *Exemplar unum: Ista omnia facere debet in mallo ubi ipse amallus esse dignoscitur super quem &c. Aliud: Ista omnia in mallo debent fieri ubi illi est hamallus, id est, qui suscipit causam ad mallandum in vicem alterius.* Tit. 35. leg. Ripuariorum.

TIT. L.

AD FIRMARE] Sic veteres sex. DE IPSIS CONIVRATORIBVS] *Veteres duo, de ipsis juratoribus.* Marcellus in formulis: *Sed nuncupatis ille nec ad placitum suum venit, nec ipsum sacramentum juravit, neque juratores sui, nec ullus fuit testatus qui sumia nunciasset.* Plaut. Pænul. *Vos juratores estis, quaso operam date.* Seneca: *Quis unquam ab historico juratores exegit.* Nortmannis, *Iureurs.*

Xx iij

PERIVRASSET] Maximè in causis quæ sub iurejurando finiendæ sunt. can. 8. syn. Aurel.

TIT. LI.

FORBANNITI] Sic veteres tres. Alia quinque exemplaria, *Forbanniti*. In Constitutionibus Caroli Magni: *De ibeloneis qui jam antea forbanniti fuerant, nemo tollat. Et alibi: Quicunque abbas inane latronem receperit, maximè autem illum qui forbannitus fuerit.*

TIT. LII.

DE EO QUI FIDEM FACTAM] Glossar. *Qui vovatum alteri dat, & postea perfolvere spreverit.* Al. *De fide facta.* sicut Basilienfis editio, quam cum hac confer. Tit. 59. nec de ulla lege fidem facere noluerit.

ADMALLARE] Editio Germanica, *manire ad mallum.* Marculfus in formula de causis alterius recipiendis: *Ed quod propter simplicitatem suam causas suas minime possit prosequi vel admallare, clementia regni nostri petiit ut inlustri vir ille omnes causas suas in vice ipsius tam in pago quàm in palatio nostro admallandum prosequendumque recipere deberet.*

INDEX] *Tunginus.* Editio Germanica. *GASACCHIONEM]* Al. *Gasacchium.* Adversarium causatorem. *Gegenfac. Puihesack.* *INDEIVM ADSTRINGAS]* In form. Rom. *Inde ego te ex iure manu confertum voco.*

INDEX] Duo exemplaria, *Tanzjuu.* *DEBITVM ASCENDAT]* *La debite monte à neuf sols.*

ADIACTIVVM] Videnda Notitia de iactivis. Marculfus in formulis: *Dum & illustris vir ill. Comes palatii nostri testimoniavit quod amedillus ille placitum suum legibus custodivit, & eum adiecit, vel solsalivit, & ipse placitum suum custodire neglexit, Ictivus sive negligens.* In formula quam adscripsi tit. de Racinburg. infra, & alibi apud Marculfum: *Vt dum ipse tale sacramentum habuit adfirmatum, & ipsum nullatenus juravit, nec ipse nec iuratores sui, sed exinde se iectivum dimisit.* Et in annunciatione Caroli apud Pissas: *Et si sacramenta legalia in primo die Luna post Pascha juranda devenerint, aut in aliis feriis, quando mallum tenere debuerit, mittet quisque Comes missum suum, qui ipsa sacramenta auscultet, ne ipsi homines iectivi inventiantur, & ipse sic mallum suum teneat ut Barrigildi.* Et *sellare* in Constitutionibus Caroli Magni: *Vt nullus presumat hominem ad iudicium sine causa sellare, nisi iudicatum fuerit.*

PER TRES MANNITAS] Trinundino, Rom.

PER SINGVLAS ADMONITIONES] *Pour chacun defaut.* *RACINBURGIOS]* Sic veteres tres Gloss. *Iudices.* Kero. *Causa, rabecha.* Tit. 57. leg. Ripuar. & in formulis Salic. *Ideo venientes pariter illa mallo ante illum Comitum vel reliquos racinburgios.* An *Rechtburgen?*

DE FORTVNA IPSIVS TOLLANT] Alioquin licuit res adversarij possidere, donec satisfecisset. Gregor. Turon. 4. 46.

AVT DE VITA COMPONAT] Vide præfationem Burgund. leg. Marculfus in formula *Qui se in servitio alterius obnoxiat. Dum insti-*

gante adversario, & fragilitate mea prevalente, in casus graves cecidi, unde moris periculum incurere potueram; sed dum vestra pietas me jam mori adjudicatum de pecunia vestra redemissis, vel pro mea culpa res vestras quamplures dedistis, & ego de rebus meis, unde vestra beneficia rependere debuissim, non habeo, ideo pro hoc statum meum vobis visum sum obnoxivisse, ita ut ab hoc de vestro servitio penitus non discedam.

TIT. LIII.

DE EO QUI GRAFIONEM] *Vetus unum, de andollemio.* Editio Basilienfis: *de andocmito.* Suggest. de possession. monast. B. Dionysij: *Ab oppressione exaltorum regionum, quos dicunt Grafiones.*

ADMALIATVM] Additur in duobus exemplaribus, vel adjectivum. Aliud exemplar habet, antequam legitime admallatus aut fides ei facta fuerit. Editio Basilienfis: *Antequam cum per legem habeat admallatum aut consecutum quod ei in mallo fidem fecisset.*

AVT SE REDIMAT] Editio Basilienfis: *Aut vnerigildem suum redimat.*

TIT. LIV.

DE RE PRÆSTATA] Al. *de præstata.* *Du prest.*

SOLEM COLLOCET] Gregorius Turonensis lib. 7. cap. 23. *Injuriosus ad placitum in conspectu Regis Childeberi advenit, & per triduum usque occasum solis observavit.*

SVPER ILLOS &c.] *Vnde & moribus Ambianensium multam sisco inferunt qui ad diem non solverunt.*

TIT. LV.

DE ÆNEO] Gloss. *de caldario.* Gloss. *æneus.* Olla, æneum, miliarium. Gregor. Turon. 8. histor. c. 6. *Conspicio eminens æneum super ignem postum fervere vehementer.* In formula consecrationis ejusmodi aque: *Vt si hic homo pro hac reputationis causa, furio videlicet, vel homicidio, aut adulterio, vel luxuria, aut pro qualibet causa culpa modo ad presens manum suam in hanc aquam igne ferocentem miserit. Vnde in consuet. Nort. se purget par eau & par ignise.* & leg. Visigott. *Examen caldarie.* Et communis apud nos loquutio: *l'en mettrois la main au feu.*

AD ÆNEVM] Gloss. *interlinearis, id est, ad iudicium.* Aimoinus lib. 5. cap. 34. Art. 59. *Iur. Sax. Vel in aquam bullientem brachium usque ad cubitum imponant.*

TIT. LVI.

SAGIBARONEM] Gloss. *dicuntur quasi senatores.* Al. *Sachbarones. hommes de ley ou de causes.* Artic. 85. *Consuet. Hanno.* Senatorum urbis Arvernae meminit Gregor. Turon. de glor. confess. cap. 5. 42. 65. & 206. Senatorum Bituricensium lib. 1. c. 31. Turonensium lib. 2. c. 26. historiar. In synodo Aquitanaensi: *Senatores universi regni Francorum persicere se acclamaverunt.*

ID EST PLEBS QUÆ AD VNVM MALLVM CONVENIRE SOLET] Tacitus de moribus Germanorum: *Eliguntur in iisdem conciliis & principes qui iura per pagos vicisque*

reddant. Centeni singulis ex plebe Comites, consilium simul & auctoritas, adsunt.

TIT. LVII.

TVMVLVM] Gloss. *Tumbam*. Iotmandes in histor. Gothor. *Noctique secreto cadaver est terra reconditum, cuius coopercula primum auro, secundo argento, tercio ferri rigore communiunt.*

ARISTATONEM] Pag. 687. tit. 17. suprà. Pallio cadavera tegebantur. Apulejus 1. Floridor.

MANDVALEM] Gloss. *Cancellum qui desuper tumulum stat*. Einhardus lib. 1. de translatione beatorum martyrum Marcellini & Petri: *Sacra beatorum martyrum corpora nocte recondita in absida basilicæ locavimus, & sicut in Francia mos est, superposita ligno culmine linteis ac ferreis palliis ornandi gratia contexamus, apponentes altare, ac duo vexilla dominica passionis, que in via feretrum precedere solebant, hinc atque hinc erigentes, locum illum divinis officiis celebrandi aptum facere curavimus.*

SELAVE] Alemannis columella *seute* dicitur. & tit. 7. leg. Baior. *sul. Inde Hemsul, Mercurij columna.*

PONTICVLVS] In vita beati Evermari: *Post exequias accuratori sepultura cobonestantes dimidia clypeo corpori eius superposito, & altera clypei parte ei supposita. In epistola Theodulphi Aurelianensis, & can. 9. synodi Meldensis: Tumuli qui apparent profundius in terram mittantur, & pavimento desuper facto, nullo tumulorum vestigio appareant &c. Einardus supra pag. 687. tit. 17. In Gloss. Lipsi: *Slapigravi, sepulchro.**

CORPV IAM SEPVLTVM] Nam vctitum sepeliebant cum ornamentis. Gregor. Turonen. lib. 6. c. ult. *Abluimusque vestimentis melioribus induit. Amalarius lib. 4. c. 41. Idem Gregor. lib. 8. cap. 21. Sepulta est cum grandibus ornamentis & multo auro. Paulo post: De texerunt sepulchrum, tollentes & auferentes omnia ornamenta corporis defuncti qua reperire poterunt. Idem alibi: Exinde vestitus atque ablutus in Ecclesiam defertur. Et: Adfuit quadam matrona, que ablutam dignis vestitiis vestimentis.*

VVARGVS] hoc est, *dejectus & expulsus*. Sicvet. Gloss. & tit. 87. leg. Ripuar. *Vargu & profugus super terram, ut habetur cap. 4. Genesis. Inde apud Sidonium lib. 6. ep. 3. Vargu, Bandoniller.*

IN MODVM BASILICÆ] Gregor. Turonen. de glor. martyri. *Basilicam super tumulum sancti magnam adificavit, & 2. histor. cap. 14. Idem de glor. confess. cap. 51. & 105.*

FACTVM] Sic veteres quinque.

QVICVNQVE HOSPITALITATEM DEDERIT] *ταπεινω σιτων* apud Plutarch. in Cicerone. Alioquin quemcumque mortalium arcere tecto nefas habebant majores nostri. Cæsar lib. 6. Tacitus de moribus Germanorum.

TIT. LVIII.

DE INCENDIO VEL EXPOLIATIONE ECCLESIAE] *Hæc capitula Dominus Ludovicus Imp. anno imperij sui quinto cum uniuersa curia populi in Aquisgranii palatio promulgauit, atque legi Salicæ addere precepit. Ipsique postea eum in Theodonis villa generalem conventum ha-*

buisse, vltimus capitula appellanda esse prohibuit, sed ut lex tantum dicebatur voluit.

VEL VBI RELIQUIÆ] Gregor. Turon. 2. mirac. cap. 40.

DE ALTARI] 1. q. 3. c. *Questum*. & c. *Gravem*. de excess. Prælat.

SI QVIS DIACONEM] Ita in omnibus.

TIT. LIX.

IN XL. NOCTES] In formula relationis cum iudicio: *Sed postea taliter in jam dicto loco ipsi illi iudicatum fuit ut in noctes quadraginta apud homines xxxvi. manu sua trigesima septima in Ecclesia illa, in loco nuncupante illo, conjurare debeat.*

REX EXTRA SERMONEM SVVM EVM ESSE DIIVDICET] Extra mundeburdem. Marculus in formula de mundeburde Regis: *Sub sermone, inquit, nostro & mundeburde quiescit resideat. Et alibi: sub sermone iustitias nostra visi fuimus recepisse.*

PER LEGEM SE EDVCERE] Veteres quinque, *per legem se edicere noluerit.*

ET QVICVNQVE EI PANEM DEDERIT] Cæsar 6. de bell. Gall. *Sacrificiis interdicitur. Hæc pœna est apud eos gravissima. Quibus ita interdicitum est, y numero impiorum ac sceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, adiutum eorum, sermonem defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentiibus jus redditur, neque honos ullus communicatur.*

TIT. LX.

DE RACINBURGIIS] Gloss. Keronis: *Causa, Rabeca*. In formula cautionis de infracturis: *Contigit quod cellarium vel spicarium vestrum infringi, & exinde annonam vel aliam raupam in solidos tantum furavi, dum & vos & advocatus vester exinde ante illum Comitem interpellare fecisti, & ego hanc causam nullatenus potui denegare, sic ab ipsis Racinburgis iudicatum, ut per vna dium meum eam contra vos, hoc est, componere vel satisfacere debeam &c. Sed dum ipsos solidos minime habui unde transfolvere debeam, sic mihi apificavit, ut brachium in collum posui, & per comam capiti mei coram presentibus hominibus tradere feci, in ea ratione ut interim quod ipsos solidos vestros reddere poterro, & servitium vestrum & opera quaecumque vos vel iuniores vestri injunxeritis, facere & adimplere debeam; & si exinde negligens vel jactiosus apparerero, spondeo me contra vos, ut talem disciplinam supra dorsum meum facere iubeatis quam super reliquos seruos vestros.*

EGO VOS TANGANO] *Adjuro, interpello*. Ribuar. tit. 30. *Et sine tangano loquatur & dicat: Ego ignoro utrum servus meus culpæ, an innocens de hoc extiterit. Et tit. 60. Tabularium interpellatum in iudicio non tangant, & nec alfacia requirant, & sacramenta absque tangano conjurent. In federe Ludovici & Caroli apud Nitardum, plaid. Thing. Gloss. vetus: *placium, plait, vel gedinge; placitare, Dengen. Germ. dingen, acculare dicitur.**

LEGEM IVDICETIS] *Inde Jugement de ley. Hannoniens. mor. cap. 17. & Mont. cap. 1. & 15.*

CONTRA VNVNQVEMQVE] Amende de fol. appel. ut Ribuar. tit. 57.

TIT. LXI.

IN DVRPILLO] In liminari sive vestibulo. Marculus: Et per durpilum & festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit. In vita S. Eugendi: Clausuram fortissimam supersticiosissimi templi, quod Gallica lingua Isandor, id est, ferri hostij.

DE ILLA TERRA] Vnde moribus nostris, Mettre en sa main le gazon de l'heritage. In notitia traditionis: Qualiter veniens il, die illo in villa illa ante bonos homines per hostium & axatoria seu terram vel herbam homini illi nomine ill. & conjugi sue ill. rem illam visus fuit tradidisse, non in fraude, sed in publico, & per meam fistucam de jam dicta re illa exitum fecisse. Et alibi: Per terram & per herbam seu per hostium visus fuit tradidisse. In formula traditoria de terra: Missus ipseus femina ille ipsi misso monasterij nomine illi per ipsam hostium de ipsa casa per terram vel herbam, sicut lex est, ad partem sancti illius visus est tradidisse, & per suam fistucam ipsam missum vel ipsam feminam de ipsi rebus se exutus ex omnibus esse dixisse.

VLTRA SCAPVLAS IACTARE] Inde, Riche par dessus l'espaule.

CAMISA] Al. Camisa. Guibert. de bello sacro lib. 3. Adoptionis autem talis pro genis consuetudine dicitur fuisse adus. Intra lineam inuenerulam, quam nos camisam vocamus, nudum intrare cum faciens, sibi adstrinxit. Ad hac omnia ofculo libato firmavit.

DISINCTVS ET DISCALCEATVS] De seint & sans bouceaux. Artic. 72. Consuet. Borbon. & cap. 20. Alvernæ artic. 4. Marchie 64. Inde tendre & donner la ceinture. Et laisser les bouceaux. Videatur quest. 46. Druisj.

TIT. LXII.

ALODE] In epist. Ioan. PP. VIII. Proprietates Bosonie & Engeltrudis, quas vos alodium dicitis, filiarum eorum heredibus restituatis. Marculus: Terra paterna. Aviatica. tit. 58. leg. Ripuarianorum. Biens papoaux & avitiins VValconibus. Dicitur tamen & de conquisito, ut notavi in Glossario ad Capitularia.

ET FILIOS NON DIMISERIT] Filie enim patri in alode non succedebant, nisi aliter cavisset. Marculus in formula quæ extat apud Doctorem meum Observat. 8. Innominatus Auditor de formulis Salicis: Dulcissima filia mea, dum cognitum est qualiter secundum legem Salicam in portione paterna cum fratribus tuis filiis meis minime potes accedere. Sed nec in lege familie quam Burchardus VVormatiensis Episcopus scripsit: Si ex familia, inquit, vir aliquis & uxor ejus obierint, & filium cum filia reliquerint, filius hereditatem servilij terra recipiat, filia autem vestimenta matris & pecuniam operatam recipiat.

QVICVQVE PROXIMIORES] Vetus formula, Vt in locum filiarum nepotes instituantur ab avo: Dulcissimis nepotibus meis S. Dum peccatis meis facientibus genitrix vestra filia mea, quod non opraveram, tempore natura sua completo ab hac luce decessit, ego vero pensans con-

sanguinitatis causam, dum & pro lege cum ceteris filiis meis avunculis vestris in alode mea minime accedere potueratis, ideo per hanc epistulam vos dulcissimi nepotes mei volo ut in alode mea post meum discessum, si mihi superstities fueritis, &c.

DE TERRA VERO SALICA] In donatione Caroli Magni Ecclesie Tigrine: Atque insuper in Honica duos mansos & dimidium preter Salicam terram de nostra propria manu in suam manum ut iustum est percepit, id est, terra quæ hostibus devictis Regi militibusve Salis forte obtigit. Gregor. Turonens. histor. 2. 27. Aimoin. 1. 12. Thoromash. 678. Hincmarus in vita beati Remigij. Vnde & decima Salica in descriptione hubarum ad curiam Furde pertinentium, apud Marq. Freherum vir. doct. Et Salica domus in Polyptico sancti Galli, tam marchis quam adficiis (excepta domo Salica) curtilibus terris &c. anno xxxv. Hladovici pissimi Regis. Nam agri ex hoste capti partim in publico, vel Principi, partim veteri possessori relinquuntur, partim militibus & veteranis in præmia assignabantur. Procop. 1. de bello VVandalico: Gizerichus deinde si quid inter Afros boni fuerat, aut agri, aut rerum aliarum, omne inter filios divisit Honorichum & Genzonem. Nam Theodatus omnibus junior jam deceperat sine liberis. Ceteros item agros optimos Africa à dominis ereptos VVandalis distribuit, qui adus hodie videtur parvis raris. Malc interpres Latinus. Vnde in edicto Hunnerici apud Victorrem Episcopum VVicens. lib. III. Sortes VVandalorum. Et lib. 10. leg. VVifigoth. tit. 2. Sortes Gothica & Romana. Sidonius lib. 7. ep. 6: Limes Gothica sortis. Videantur leg. Burgund. & Cassiodorus.

NULLA PORTIO HEREDITATIS MULIERI VENIAT] Carol. IV. de vita sua: Eodem anno obiit Carolus Francorum Rex, relicta uxore pregnantem, qua filiam peperit. Et cum de consuetudine regni filie non succedant, proventus est Philippus filius soceri mei in Regem Francia, quia propinquior erat heres in linea masculina. Albertus Argentin. in Chronico: Chim Francia à nullo haberi dicitur in feudum, quamvis è contrà nullus per femininam lineam successisse dicatur. Vetus Chronicon: Obvenit inhumatogue Carolo Pulchro, orta est questio non modica quis in regno de ipsius progenie proximior existeret ad succedendum &c. Tandem opinionibus & altercationibus sopitis, per Principes & regni sapientes conclusum fuit & unanimiter determinatum quod regnum, eò quod de consuetudine & statuis ejusdem in genus femininum descendere non valebat, Comitis de Valesio Philippo pertinere debebat. Bald. ad l. 1. D. de senator. & ad tit. de feudo Marchie. Petr. Iacobus tit. de causis ex quibus Vassall. Froissard. volum. 1. c. 4. Garibay lib. 26. hist. Hisp. cap. 16. Et sanè jure antiquo feudorum filix à successione feudi remouentur, quia femina neque feudum levare neque pugnam facere possunt. lib. 1. de feud. tit. 1.

TIT. LXIII.

DE EO QUI SE DE PARENTILA] id est, de ejuratione cognationis.

FVSTES

FVSTES ALNINOS SVPER CAPVT SVVM FRANGAT] An inde fustis fractio in funere Regum nostrorum: Et *Rompre le fust ou festu avec quelqu'un.* Sicut contra moribus nostris, *Livrement de fust.* In vet. instrument. *Vnde ejusmodi auctoramentum prius ibidem in capitulo quodam fuste, ut moris est, fecit, & postea eundem fustem super altare posuit.* Et alibi: *Ex quo molendino dum super altare donationem quodam fuste, ut moris est, faceret.* Item: *Postea hoc majus monasterium in capitulo nostro, quodam fuste qui apud nos nomine ejus inscripto in testimonium servatur, presente Domino Abbate Alberto fecit guerpitionem.*

DE TOTA EORVM SE RATIONE] *De toute leur race.*

TIT. LXV.

MEDITATEM PARENTES] Nam universa domus recipiebat satisfactionem. Tacit. de moribus Germanorum: *Suos enim opprimi quisque & circumveniri non patitur.* Cæsar.

TIT. LXVII.

HEREVROIVM] Equestribus *Herege,* Helvetiis *Herberger.* An inde *Hurebe?*

STRIA HOMINEM COMEDERIT] *Striga, malefica.* Plaut. Pseudolo. *Strigibus vivis, convivis intestina qua excedant.* Vid. tit. de homicidiis fervor. lib. 1. Leg. Langobardorum. *Genichiales* Hincmaro dicuntur, *Genoches* Biturigenibus.

TIT. LXIX.

DE BARGO] *Ramo.* Tacit. de morib. Germ. *Proditores & transfugas arboribus suspendunt.* Invenio in Gloss. Saxonice antiquiss. *Baar, ferecrum.* Inde fortassis *Bargina, ruppocés.*

VTI INCROCATVR] Inde *Penare au croc.*

QVOD INIMICVS] *Duellio.* Mos Franci solitus. Aimon. 5. 13.

VIVVM HOMINEM] In quaestionibus adhibendis more Francico, reus revinctus post tergum manibus, suspensus ad arborem dependebat. Gregor. Turon. lib. 5. histor. cap. 49.

TIT. LXXI.

DE TERRA CONDEMNATA] Totus hic titulus abest in omnibus exemplaribus. Edificiorum condemnatorum fit mentio Speculo Saxon. lib. 3. tit. 1.

FRANCISCI PITHOEI GLOSSARIUM AD LIBROS CAPITVLARIVM.

Nunc prodit multò auctius & emendatius ex autographo
eiusdem Pithœi.

AB S15] V. 117. Canone 32. synodi Carthaginensis tertia. Veteres Glossæ: *Absida, sedes Episcoporum.* B. Augustinus Albina: *Ad nostra subellia relicta turba redieram.* & paulò post: *Dicebam ego quibus poteram, qui ad nos in absidem honoratores & graviores ascenderam.* Idem Maximino Episcopo Donatista: *Transit honor hujus seculi, transit ambitio. In futuro Christi iudicio nec abside gradata, nec cathedra velate, nec santhimonialium occurrentium atque cantantium greges adhibebuntur ad defensionem.* Evodius lib. 1. de miraculis B. Stephani cap. 3. & lib. 2. cap. 2. Paulinus ad Severum: *In qua equè absidem fustam indicavi. Sed de hoc, absidam aut absidem magis dicere debuim, tu videris; ego nescire me fateor, quia hoc verbi genus nec legisse reminiscor.* Sic veteres. Isidor. 15. orig. cap. 8. Hincmarus Rhemenfis de gestis habitus pro divortio Thierberga: *Et sacri canones jubent ut penitentes tempore quo penitentiam*
Tom. II.

petunt, imposturam manuum & cilicium super capita à sacerdote, sicut ubique vulgatum est, ante absidem accipiant, quod unusquisque publicè penitens ab Episcopo suo, de cuius parochia est, debet suscipere.

ACTOR DOMINICVS] IV. 44. *actor rei dominica, Rationalis.* l. 11. C. Th. de jurisdiction. omn. Iudic. l. 4. de conlation. fundor. patrim. Significatur & actionis nomine quodlibet officium. Victor perfec. African. 2. Iustinian. pragmat. Gregor. Turon. 4. histor. Franc. cap. 36. & de gloria martyr. 2. 16. Marcellus: *Ideo actionem comitatus, ducatus, patriatus, in pago ill. quam antecessor tuus ill. videret egisse, tibi ad agendum regendamque commisimus.*

A CVPICITILE] I. 75. *Phrygium opus.* Isidor. 9. origin. cap. 19. Servius in illud Virgil. *Et phrygiam Ascanio chlamydem.*

AD NVNTIATIO] Append. II. 9. Sic *Adnuntiatio Karoli & nepotis ejus Lothary apud S.*

Y y